

Na
ŠTA
mislimo
KADA
kažemo

ENERGIJA U SRBIJI

Marko Galjak i Marina Budić

Na šta mislimo kada kažemo...

Energija u Srbiji

Beograd, 2023.
EDICIJA TRG

EDICIJA TRG

Urednici edicije:

Bojana Radovanović, Ivica Mladenović

Naslov:

Na šta mislimo kada kažemo...
Energija u Srbiji

Autori:

Marko Galjak, Marina Budić

Izdavač:

Institut za filozofiju i društvenu teoriju Univerzitet u Beogradu; Institut
za demokratski angažman jugoistočne Evrope

Dizajn korica:

Nikola Stevanović

Prelom:

Sonja Nikolić, Tijana Baltić

Mesto i godina izdanja:

Beograd, 2023

ISBN:

978-86-82324-34-8

Štampa:

Donat Graf, Beograd

Tiraž:

100 primeraka

**INSTITUT
ZA FILOZOFIJU
I DRUŠTVENU
TEORIJU**

**FONDACIJA ZA
OTVORENO DRUŠTVO**
SRBIA

Ova publikacija je nastala u okviru projekta "Angažuj, inspiriši, osnaži: Rizom angažovane demokratije" koji realizuje Institut za filozofiju i društvenu teoriju Univerziteta u Beogradu u partnerstvu sa Institutom za demokratski angažman jugoistočne Evrope, uz podršku Fondacije za otvoreno društvo. Stavovi izrečeni u tekstu predstavljaju stavove autora

SADRŽAJ:

Vizija trenutnog stanja.....	1
Trenutno stanje.....	4
Bibliografija.....	14

Na šta mislimo kada kažemo...

Energija u Srbiji

Vizija poželjnog stanja

U idealnom svetu, Srbija bi bila potpuno energetska nezavisna, i potpuno dekarbonizovana. Energetska nezavisnost je ključna kako bi Srbija obezbedila stabilnost svoje ekonomije i umanjila uticaj geopolitičkih promena na svoju energetska sigurnost. Put do ove nezavisnosti bi omogućio Srbiji da se usredsredi na razvoj održivih, lokalnih izvora energije, čime bi se podstakla domaća industrija, stvorila radna mesta i smanjile emisije štetnih gasova. Srbija koja je energetska nezavisna zahteva stabilne i diverzifikovane izvore energije, što podrazumeva investicije u čiste i obnovljive izvore kao što su solarna i vetroenergija, hidroenergija, biomasa i geotermalna energija, a za koje postoji određeni potencijal u Srbiji. Osim toga, potrebno je razviti moderne tehnologije skladištenja energije i unaprediti energetska efikasnost kako bi se smanjila ukupna potrošnja. Održiva i efikasna infrastruktura, u kombinaciji sa strategijom energetske efikasnosti, ključna je za postizanje energetske nezavisnosti.

U skladu sa ciljevima održivog razvoja, Srbija treba da implementira zelenu tranziciju koja će poboljšati životnu sredinu, zdravlje ljudi i ekonomski razvoj. Energetska tranzicija treba da uključi povećanje korišćenja obnovljivih izvora energije, s ciljem dekarbonizacije energetskog sektora. Prioriteti u ovoj tranziciji treba da uključe proizvodnju električne energije iz čistih izvora. Uprkos tome što će ugalj neminovno, barem kratkoročno, ostati najznačajniji izvor energije, dugoročno, Srbija treba da poveća nivo energije koji dobija od alternativnih izvora koji uključuju energiju vode, vetra, sunca, biomase i geotermalnu energiju, ali i nuklearnu energiju.

Srbija ima neiskorišćen potencijal u pogledu svih alternativnih izvora energije. Najveći potencijali Srbije kada su u pitanju alternativni izvori energije, a o kojima se ne govori dovoljno, su potencijal biomase i geotermalna energija. Učešće biomase u ukupnom potencijalu obnovljivih izvora jeste 61%. Srbija se nalazi u zoni povoljnih geotermalnih potencijala i resursa, uključujući petrotermalne i hidrogeotermalne izvore. Ipak, korišćenje geotermalne energije u Srbiji je u početnoj fazi i veoma skromno u odnosu na dostupne resurse, iako je toplotni tok iznad evropskog proseka. Procenjena ukupna količina toplote sadržane u nalazištima geotermalnih voda u Srbiji je oko dva puta veća od ekvivalentne količine toplote koja bi se dobila sagorevanjem svih rezervi uglja.

Obnovljivi izvor na koji se Srbija trenutno najviše oslanja je energija vode. *Preko 70% hidroenergetskog potencijala Srbije koncentrisano je na nekoliko vodotoka sa potencijalom iznad 1.000 GWh/god.* Potpuno iskorišćavanje ovog potencijala je u koliziji sa ciljevima zaštite životne sredine pa je izgradnja novih kapaciteta ovog izvora energije u budućnosti upitna, bilo da se radi o mini hidro elektranama (čiji je ekološki uticaj značajan u lokalnim zajednicama), ili o velikim projektima veštačkih jezera koje

devastiraju ogromne površine, plodne (i naseljene) zemlje kao i lokalne ekosisteme.

U Srbiji se energija vetra može koristiti na područjima košave, južnog Banata, istočne Srbije, istočne strane Kopaonika, Zlatibora, Peštera i planinskih prevoja iznad 800 metara nadmorske visine. Investiranje u kapacitete koji koriste energiju vetra je za sada najviše koncentrisano u Banatu u kome je sedam od ukupno devet vertoparkova koji su trenutno povezani na energetska mrežu. Energija vetra svakako predstavlja važan delić energetske slagalice budućnosti Srbije jer postoji 4 vetro parka koji su već u izgradnji a koji će po završetku duplirati nivo energije koji će Srbija proizvoditi od vetra. Osim toga, u planu je izgradnja još 15 vetroparkova.

Energija sunca, kao energetska potencijal Srbije, može se koristiti za proizvodnju toplotne ili električne energije. Na većem delu teritorije, broj sunčanih časova je veći nego u mnogim evropskim zemljama. Na primer, Nemačka sa mnogo nižim potencijalom ostvaruje oko 10% svoje ukupne energije koju dobija od solarne energije, dok Srbija sa značajno većim potencijalom od ovog obnovljivog izvora dobija samo 0,04% energije. U cilju diverzifikacije, energetska budućnost bi trebalo da uključi i ovaj izvor energije.

Nuklearna energija bi teško mogla biti deo energetske budućnosti Srbije, iako predstavlja izvor visoko efikasne i konstantne proizvodnje električne energije i ne emituje ugljen dioksid tokom rada, što je čini korisnim u strategiji dekarbonizacije i borbe protiv klimatskih promena. S obzirom na ograničene resurse fosilnih goriva u zemlji, nuklearna energija bi mogla biti dugoročno održivo rešenje. Realnost upotrebe nuklearne energije u Srbiji je ipak veoma upitna, a možda čak i najmanje moguća. Naime, u Srbiji postoji moratorijum na izgradnju nuklearnih elektrana

(uveden 1989. godine u SFRJ), tako da bi investiranje u ovaj izvor koji zahteva ogromne inicijalne investicije, svakako moralo da sačeka podizanje moratorijuma, za šta nije sigurno da će postojati politička volja u budućnosti. Tu postoji i problem potrebnih kadrova koji se poslednjih 40 godina u Srbiji ne obrazuju, što čini ovaj potencijal još problematičnijim kada je u pitanju energetska budućnost Srbije.

Trenutno stanje

Izvori na koje se Srbija danas oslanja nisu diverzifikovani. Srbija će kao deo svoje energetske tranzicije morati da diverzifikuje svoje izvore energije kako bi smanjila svoju zavisnost od fosilnih izvora energije koji trenutno čine ogromnu većinu ukupne proizvodnje primarne energije u Srbiji. U Srbiji trenutno manje od 30% proizvedene energije dolazi iz obnovljivih izvora energije. Srbija gotovo svu svoju energiju dobija iz sagorevanja uglja (70,34%), dok drugim delom dobija struju iz hidrocentrala (25,30%). Srbija manje od 3,5% dobija od vetra, sunca i biomase. To znači da u Republici Srbiji postoji mnogo prostora za unapređenje postojeće situacije uvođenjem dodatnih kapaciteta alternativne proizvodnje energije. Dodatni energetska problem Srbije predstavlja činjenica da je Gasprom, ruska državna firma, većinski vlasnik Naftne Industrije Srbije, što dodatno umanjuje energetska nezavisnost Srbije.

Možemo reći da se zelena tranzicija nametnula svetu 2022. godine. Invazija Rusije na Ukrajinu i energetska kriza dovele su do toga da se ceo svet, a naročito Evropa, zapita da li fosilna goriva treba da budu primarni izvor energije. Ono što pretnja globalnim zagrevanjem nije uspela da uradi poslednjih nekoliko decenija, realnost skupih i odjednom nedostupnih fosilnih goriva, koja se najvećim delom uvoze iz Rusije, uspeva da promeni za samo nekoliko meseci.

Srbija, koja se nalazi u specifičnom položaju, pozicionirana između tradicionalno proruskog stanovništva, sa jedne strane, i želje za evropskim integracijama sa druge strane, je u procepu i u ovom trenutku se još nije opredelila. Međutim, pored i neovisno od problema globalnog zagrevanja, pa čak i energetske krize nastale oslanjanjem na jeftina fosilna goriva iz autoritarnih zemalja, Srbija ima svoju lokalnu energetske krizu koja bi postojala čak i da nema globalnog zagrevanja, niti rata u Ukrajini. Naime, Srbija je krajem 2021. i početkom 2022. godine imala velike havarije u sistemu TENT-a (Termoelektrana „Nikola Tesla“), što je prouzrokovalo smanjenu proizvodnju električne energije i uvoz velikih količina energije iz okruženja. U toj veoma teškoj situaciji Srbija se suočava sa evropskom i svetskom energetsom krizom. Veličinu problema u kome se Srbija nalazi oslikava činjenica da je Srbija od tradicionalnog izvoznika električne energije, postala veliki uvoznik. Samo na uvoz električne energije u novembru 2022. Srbija je potrošila oko 42 miliona evra, a u decembru iste godine između 90 i 100 miliona evra.

Dakle, Srbija se nalazi u trostrukom energetsom problemu: u globalnom problemu klimatskih promena, u evropskom problemu energetske zavisnosti od Rusije, i u lokalnom problemu devastirane infrastrukture za primarnu proizvodnju energije. Osim ovih problema Srbija se previše oslanja na fosilna goriva, što doprinosi zagađenju vazduha. Alternativni oblici proizvodnje energije predstavljaju sve one načine proizvodnje električne energije koji nisu bazirani na fosilnim gorivima i Srbija, ako želi da bude energetski nezavisna, nezagađena i bogata, mora da ih prigrlji u svojoj zelenoj tranziciji.

Zbog moratorijuma na nuklearnu energiju iz 1989. Srbija ne poseduje elektrane na nuklearnu energiju, niti trenutno ima u planu njihovu izgradnju (iako u neposrednom

okruženju postoje nuklearne centrale). Svaki tehnološki prelazak sa fosilnih goriva uključuje važna pitanja društvenog prihvatanja tehnologija, a učešće javnosti će verovatno igrati ključnu ulogu u tome.

Strateška dokumenta Republike Srbije nisu usklađena sa željama stanovništva. Tako na primer *Strategija razvoja energetike Republike Srbije do 2025. godine sa projekcijama do 2030. godine* doneta 2015. insistira na potencijalu mini hidroelektrana. Strategija nije uzela u obzir potencijalne probleme NIMBY (akronim za frazu "not in my back yard", u prevodu sa engleskog "ne u mom dvorištu"), te se može reći da je slepa za NIMBY efekat. Buduće strategije bi morale da uzmu u obzir i veliki otpor lokalnog stanovništva kada je u pitanju ovaj izvor energije.

Koliko su postojeće strategije loše i kratkovidne svedoči navođenje u SWOT analizi strategije "Energetski infrastrukturni sistemi tehnički u relativno očuvanom stanju"¹, što je kontradiktorno sa realnošću da je infrastruktura, naročito ona za proizvodnju energije, u veoma lošem stanju.

Zanimljivo je da se u *Strategiji* kao jedan od problema navodi i netransparentnost vođenja energetske politike, međutim od kada je *Strategija* usvojena (2015), nije urađeno ništa da energetska politika postane transparentnija. Šta više, moguće je da je postala još manje transparentna u periodu između 2015-2023. s obzirom na porast korupcije u Srbije u istom period.²

¹ *Strategija razvoja energetike Republike Srbije do 2025. godine sa projekcijama do 2030.*

² 2021 Corruption Perceptions Index (2022, januar 25). Transparency. Org. <https://www.transparency.org/en/cpi/2021>

Ono što je dobro jeste to što je Republika Srbija razvila *Integrirani nacionalni energetska i klimatski plan (INEKP)* za period 2021-2030, sa projekcijama do 2050. Ovaj dokument obuhvata trenutne uslove u Srbiji, ključne politike i mere koje se odnose na pet aspekata EU Uredbe o Energetskoj uniji i klimatskim akcijama: dekarbonizaciju, energetska efikasnost, energetska sigurnost, interno energetska tržište, i istraživanje, inovacije i konkurentnost. Primarna zaključena mera za unapređenje je značajno smanjenje potrošnje energije.

Takođe dobra stvar je da *Strategija razvoja energetike Republike Srbije do 2025. godine, sa projekcijama do 2030*, predviđa tranziciju ka ekonomiji koja efikasno koristi čistu energiju iz raznolikih izvora. Prema njoj energetska politika će se fokusirati na čistiju proizvodnju, sa većim osloncem na obnovljive izvore energije, umanjivši zavisnost od iscrpljivih resursa. Takođe, naglasak će biti na minimiziranju negativnih uticaja na životnu sredinu, biodiverzitet i ljudsko zdravlje kroz proizvodnju i potrošnju "zelene" energije.

Međutim, sva ova strateška dokumenta su slepa za NIMBY pojavu, i generalno bilo koji otpor stanovništva kada je u pitanju proizvodnja energije. Strategija na više mesta pominje mini hidro elektrane i nije uspela da previdi otpor koji je kod građana nastao kao rezultat devastacije životne sredine usled postavljanja mini hidroelektrana. Među SWOT analizima se nigde ne pominje NIMBY kao pretnja po postavljene ciljeve. Nova strategije moraju uzeti u obzir i ovu dimenziju, kako bi se energetska tranzicija što bolje isplanirala, a potpom i realizovala.

Dok u Evropskoj uniji postoje redovna istraživanja koja opipavaju puls građana EU, u Srbiji ne postoje redovna istraživanja javnog mnjenja na ovu temu. U okviru programa *Srbija i globalni izazovi: ka pravednijim i demokratskijim*

javnim politikama II, u organizaciji Fondacije za otvoreno društvo Srbija u partnerstvu sa Institutom za filozofiju i društvenu teoriju sproveli smo projekat pod nazivom *Alternativni izvori energije u Srbiji? - "da, ali ne u mom dvorištu!"* Istraživanje u okviru ovog projekta imalo je za cilj ispitati stavove javnosti u Srbiji o njihovoj podršci alternativnim izvorima energije generalno. Takođe, cilj je bio ispitati da li u Srbiji NIMBY aspekt pravi razliku u ovim stavovima, odnosno, da li ispitanici drugačije posmatraju alternativne izvore energije ako je izgradnja novih kapaciteta planirana u njihovoj neposrednoj okolini.

Dir definiše NIMBY kao "protekcioniističke stavove i taktike oponiranja koju primenjuju zajednice koje se suočavaju sa izgradnjom u svom komšiluku koja nije dobrodošla" (Dear 1992). Pežorativna etiketa NIMBY je kritikovana jer često ljudi koji se protive izgradnji projekata koji imaju veliki uticaj na životnu sredinu, jesu u pravu, iako projekat može imati i pozitivne ekonomske benefite po društvo u celini (primer Rio Tinto u Srbiji). Reč NIMBY je prvi put upotrebljena 1980. godine u Sjedinjenim Američkim Državama. NIMBY pokreti su se formirali kako bi se suprotstavili širokom spektru nepoželjnih entiteta koji uključuju opasnosti po životnu sredinu (deponije, spalionice otpada, zagađujuće industrije), uočene društvene opasnosti (skloništa za beskućnike, zatvori, ustanove za mentalno zdravlje) i estetske prekršaje (vetroturbine, aerodromi, stubovi za mrežu mobilne telefonije). U svetu postoje istraživanja javnog mnjenja koja obrađuju NIMBY temu u vezi sa obnovljivim izvorima energije. U Srbiji do sada nije bilo takvih istraživanja.

U našem istraživanju ispitali smo stavove građana Srbije o ovoj temi. Bilo je 266 ispitanika iz Republike Srbije. Glavni ciljevi našeg istraživanja bili su: 1. Ispitati stavove javnosti prema različitim izvorima energije (fosilnim i alternativnim). Istražiti u kojoj meri građani Srbije podržavaju

fosilne izvore energije, i u kojoj meri podržavaju specifične alternativne izvore energije. 2. Ispitati u kojoj meri NIMBY efekat postoji kada je u pitanju izgradnja novih kapaciteta proizvodnje energije, i to prema specifičnim izvorima; utvrditi kod kojih izvora energije je NIMBY efekat najveći, a kod kojih najmanji. 3. Ispitati kako su nacionalističke i proruskne sklonosti povezane sa stavovima o različitim izvorima energije (fosilnim i alternativnim). Pošto je Rusija najveći proponent upotrebe fosilnih goriva, važno je utvrditi da li su građani Srbije koji podržavaju Rusiju u većoj meri opredeljeni za nastavak korišćenja fosilnih goriva (u poređenju sa alternativnim izvorima energije).

Rezultati našeg istraživanja pokazali su da javnost u Srbiji u najvećoj meri podržava obnovljive izvore energije, i to najviše prvo solarnu (75,93%) i energiju vetra (68,73%), a potom hidroenergiju (70,60%), zatim geotermalnu (57,51%), i energiju biomase (44,73%). Kada je reč o fosilnim izvorima energije, građani najveću podršku imaju za prirodni gas (40,50%), dok drugi oblici fosilne energije poput uglja i nafte (12,28% i 8,70%) imaju znatno niži nivo podrške, kao i nuklearna energija (20,64%). Zanimljiv rezultat predstavlja i nalaz da eksploatacija uljanih škriljaca čije Srbija poseduje velike rezerve, građani smatraju da Srbija treba najmanje da se oslanja (čak manje od nuklearne energije). Važan rezultat istraživanja jeste i taj da građani Srbije koji podržavaju Rusiju i sadašnjem sukobu između Rusije i Ukrajine, ne iskazuju veću podršku fosilnim izvorima energije (onim koji se izvoze iz Rusije), u odnosu na građane koji su neutralni ili koji podržavaju Ukrajinu. Ovo je važan rezultat zbog toga što pokazuje da su građani, neovisno od stava prema Rusiji, za alternativne izvore energije.

NIMBY efekat postoji kod većine oblika energije. To znači da građani Srbije pokazuju različitu podršku za isti oblik energije u zavisnosti od toga da li ga posmatraju

generalno, ili pak u svom kraju. U narednom odeljku pružamo smernice koje su zasnovane na detaljnijim nalazima i zastupljenosti NIMBY efekta među građanima Srbije.

Preporuke i smernice za dalji fokus

Kako bi se u Srbiji sprovela zelena tranzicija neophodno je da postoji želja građana za njome. Ovo jeste neophodan, ali ne i dovoljan uslov za zelenu tranziciju. Da bi Srbija napredovala u zelenoj tranziciji, neophodna je izgradnja novih kapaciteta. Za izgradnju novih kapaciteta potreban je potencijal, ulaganje (u smislu kapitala), pravno-administrativne prepreke, ali i saglasnost lokalne zajednice. Kao što smo videli ova poslednja stavka je najčešće zanemarivana u Srbiji, ali se poslednjih godina nameće kao nepremostiva prepreka. Građanski otpor prema neželjenim projektima ima tendenciju rasta u Srbiji, tako da je bilo kakvo planiranje zelene tranzicije nemoguće bez uzimanja u obzir i ove komponente.

Ako uzmemo u obzir da moraju da budu ispunjena sva tri uslova, onda ovaj venov dijagram ne ostavlja mnogo opcija.

Projekti izgradnje novih kapaciteta koji bi bili najpoželjniji u Srbiji su ovim redosledom.

Izgradnja kapaciteta solarne energije je ubedljivo najpoželjnija kod stanovništva Srbije, iako to nije bilo očekivano. Rezultati našeg istraživanja pokazuju da je to jedini način proizvodnje energije kod kojeg postoji obrnuti, Yes! In my backyard" tzv. YIMBY efekat, tj. stanovnici Srbije misle da generalno Srbija treba više da se oslanja na solarnu energiju, ali bi još više voleli da imaju takvo postrojenje u svojoj opštini.

Izgradnja vetroparkova je drugi najpoželjniji oblik energije. Kod njega ne postoji NIMBY efekat, tj. stanovništvo Srbije misli da Srbija treba da se osloni ovaj izvor energije i podjednako podržava izgradnju novih kapaciteta. Činjenica da u Srbiji vetroparkovi još uvek nisu dovoljno brojni je verovatno zaslužna za ovakav stav. U poređenju sa zemljama zapadne evrope u kojima se vetroparkovi smatraju nepoželjnom pojavom jer utiču na estetiku pejzaža i proizvode nepoželjnu buku. Postoji mogućnost da vremenom i u Srbiji oni postanu nepoželjni, ali to trenutno nije slučaj pa bi bilo poželjno ubrzano povećanje ovih kapaciteta.

Geotermalna energija zauzima treće mesto i kod nje postoji NIMBY efekat. Ovaj izvor energije zahteva velika i dugoročna ulaganja i izgradnja bilo kakvih kapaciteta bi bila administrativno zahtevna, što je zapravo velika prepreka. Država bi mogla biti ta koja bi uložila u izgradnju ovakvih kapaciteta, ali s obzirom da je u pitanju dugoročno ulaganje koje bi se isplatilo tek u narednim decenijama čini ovo rešenje malo verovatnim.

Hydroenergija zauzima četvrto mesto prema NIMBY efektu. Građani Srbije misle da Srbija treba da se osloni na energiju vode. Međutim postoji i veoma jak NIMBY efekat. Taj efekat je ogroman kada su u pitanju mini hidroelektrane koje većina smatra nepoželjnim. NIMBY efekat postoji i kod hidroelektrana sa akumulacionim jezerom, ali je mnogo manji. Pretpostavljamo da je to slučaj zbog toga što su minihidroelektrane i građanska borba protiv njihove izgradnje prisutniji i poznatiji građanima, zahvaljujući njihovom nepovoljnom uticaju na lokalnu životnu sredinu.

Obnovljivi izvor energije u biomasi je takođe poželjan među građanima Srbije, ali manje od drugih obnovljivih izvora energije. Biomasa kao izvor energije nije savršena.

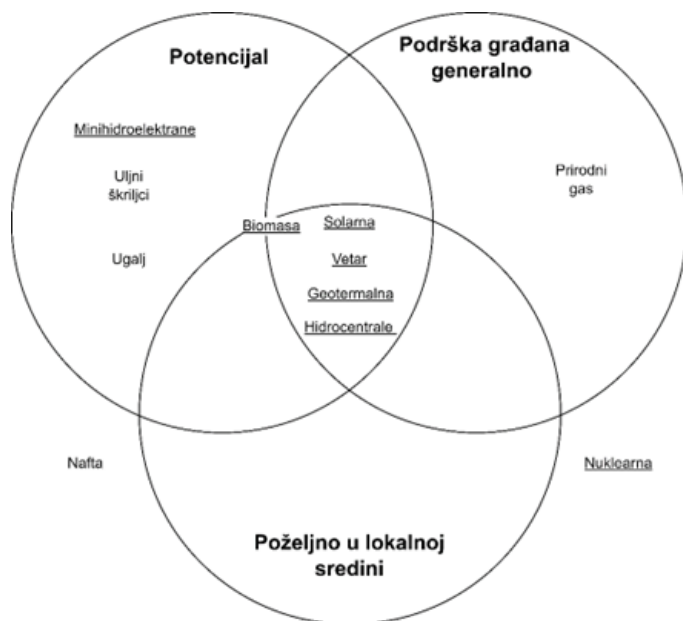
lako obnovljivi izvor energije, njena prerada može dovesti do emisije gasova staklene bašte. Takođe, nekontrolisana eksploatacija biomase može imati negativan uticaj na biodiverzitet i zdravlje šuma. Ipak, prethodna strateška dokumenta su identifikovala ovaj izvor energije kao veliki potencijal Srbije.

Naše istraživanje je identifikovalo da su fosilni izvori energije u Srbiji generalno najmanje poželjni, uz izuzetak prirodnog gasa. Ipak, s obzirom da u Srbiji nema značajnih i velikih nalazišta prirodnog gasa, oslanjanje na ovaj izvor jednostavno nije u interesu Srbije. Eksploatacija uljnih škriljaca, čije su rezerve u Srbiji procenjena na 4,7 milijardi tona je takođe u očima građana Srbije ekstremno nepoželjna.

Građani niti generalno niti u svom okruženju ne podržavaju nuklearnu energiju. Dakle, izgradnja kapaciteta nuklearne energije nije poželjna ni u direktnom okruženju, niti u državi generalno. Kada je reč o iskopavanju uranijuma (čije geološke rezerve u Srbiji iznose 9,2 miliona tona), građani pokazuju još manju podršku ovog izvora energije u svom dvorištu. To nam govori da najverovatnije ne postoji podrška građana za ukidanje moratorijuma na nuklearnu energiju.

Javne politike treba da budu usmerene i ka edukaciji stanovništva. Vox populi, vox dei, je činjenica, ali u nekim slučajevima građani jednostavno nemaju dovoljno informacija ili su dezinformisani. Potrebna je i edukacija javnosti na temu proizvodnje energije. Dobar primer za to nuklearna energija. Iako u Srbiji postoji moratorijum na njenu proizvodnju, napor kreatora javnih politika treba da bude u smeru podizanja tog moratorijuma. Nije sigurno da bi potpuna dekarbonizacija bila moguća bez nuklearne energije s obzirom na intermitentnost alternativnih izvora

energije poput solarne i energije vetra. Šta moratorijum Srbije na nuklearnu energiju uopšte znači u situaciji gde nuklearne centrale postoje u neposrednom okruženju (Mađarska, Bugarska), i u situaciji u kojoj Srbija uvozi električnu energiju proizvedenu u tim istim elektranama. Edukacija javnosti o bezbednosti nuklearne energije je neophodna. Još jedan smer neophodne edukacije stanovništva (prema rezultatima našeg istraživanja) su i postrojenja koja bi koristila geotermalnu energiju. Iako generalno ljudi u Srbiji podržavaju izgradnju ovih kapaciteta, podrška za solarnu energiju i energiju vetra je značajno veća. Kada je energetska potencijal u pitanju ovo je možda i najvažniji neiskorišćen potencijal koji Srbija ima, a o njemu se malo zna. *Strategija* takođe identifikuje ovo kao slučaj, ali malo toga je urađeno da se ovo u realnosti promeni.

Bibliografija

Dear, Michael (1992), „Understanding and Overcoming the NIMBY Syndrome“, *Journal of the American Planning Association*, 58 (3): 288-300.

